

УДК 37.013 (438)

ОПІКУНЬСКА ПЕДАГОГІКА ПОЛЬЩІ У ЧАС ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН

Барбара Лучинська

*Інститут педагогіки Ягеллонського університету
Краків, Польща*

Розглянуто завдання опікунської педагогіки у час суспільно-політичних змін кінця ХХ століття. Наголошується на новому змісті традиційних понять опікунської педагогіки, зазначено причини поширення асоціальних явищ і шляхи їхнього подолання.

Ключові слова: опікунська педагогіка, бідність, безробіття, безпритульність, маргіналізація, школа, родина.

Політичні зміни 80-90-х років ХХ століття у Польщі, як і в посткомуністичних країнах, ставлять перед опікунською педагогікою низку нових завдань, включаючи зміни дотеперішнього розуміння функцій цієї дисципліни як з теоретичної, так і з практичної сторони. Опікунська педагогіка змушена вийти поза межі пізнання, що були обмежені проблематикою опіки над дітьми і молоддю, а обійняти своєю увагою цілу людину протягом всіх етапів її життя в той час, коли вона не може задовольнити свої самореалізуючі, саморозвиткові потреби. Ця наука має розв'язувати сучасні проблеми не тільки індивідуального характеру, але і групового. Брати до уваги також і ширші колективи як, наприклад, локальні спільноти, а особливо ті, у яких простежується явище поглиблених і видимих суспільних нерівностей з одночасним розшаруванням в багатьох сферах людського життя. Явища, які протягом століть відомі як бідність, біда (горе), безробіття, упадок, деградація, патологія – сьогодні у результаті трансформації устрою набувають інших ознак і називаються міргіналізацією, або усуненням (виключенням). На думку Тадеуша Пільха [5, с.125] цей термін в нашому розумінні відноситься до області явищ і властивостей, що характеризують суспільний стан людини, його соціальну, культурну і суспільну форми. Така зміна понять відображає якісно інший стосунок суспільних наук, у т. ч. і опікунської педагогіки, дотично до таких явищ, методології їхнього спостереження, опису, інтерпретації і застосування у практиці.

Сьогодні малозабезпеченість і соціальна дезадаптованість є наслідком певної вади або несправедливих механізмів розподілу праці і її продуктів, це

при тому, що обов'язок і захисна діяльність стосуються суспільної інституції системи опіки.

Тому умови польської устрійової трансформації змусили теоретиків до розгортання досліджень багатьох нових питань, наприклад, – динаміки безпритульності, матеріального і психофізичного стану перестарілих, локальної загрози здоров'ю, наркоманії, насильства у родині. Натомість практична діяльність проводиться у напрямку компенсації недостатнього індивідуального розвитку; профілактичної діяльності у середовищі, що розгортається, для обмеження явищ патології і деградації особистості та суспільства; створення добродійних товариств, організування волонтерів, відкриття захоронок, притулків і нічліжок.

Політичні зміни після 1989 року підтвердили тезу про те, що не існує ідеального устрою, яким мав бути соціалізм чи комунізм; що різномірні форми соціальної нерівності завжди мали місце, і не тільки у Польщі, але й в усьому сучасному світі будуть набирати сили. Буде в додатку збільшуватися рахунок різних джерел таких нерівностей [7, с.139].

Наведемо найпростіший приклад. Відповідно до Рапорту про стан польської родини [6] з 1995 по 1998 роки 35% родин знаходилися в ситуації малозабезпеченості, бідності, або на їхній межі – соціальний і біологічний мінімум понижувався. Такий стан одночасно є проблемою для школи, бо діти з тих родин приходили без сніданку, а це при тому, що більшість шкіл перестала здійснювати свої опікунські функції. Через те перед опікунською педагогікою постали нові завдання: включення в русло раціонального і ефективного соціального забезпечення а також соціальна й індивідуальна підтримка з метою попередження біді і недопущення до її “здитячення” [3, с.62-65]. Головним джерелом поширення бідності є безробіття, а пізніше безпритульність. Станіслав Кавула це окреслив як синдром ЗБ – біда, безробіття, безпритульність [4]. Для осіб з таким синдромом є характерна специфіка “культури біді” між іншими узалежненнями, ізоляцією, нездатністю до спільної діяльності, патологією. І тут опікунська педагогіка має визнанням: надати допомогу, створити можливість і умови для виходу із таких кризових ситуацій.

Очевидно, що першоважливим є охопити опіку над дитиною і молоддю, це має зробити школа через систему харчування, забезпечення одягом, підручниками, організацією донавчання, вільного часу, літнього відпочинку, а також мережі інтернатів, стипендій, курсів, щоб не виявити синдрому ЗБ в наступному поколінні. Потрібно сприяти тому, аби школа повернулася до виконання своїх опікунських функцій і не допустила до “спіралі упадку” з огляду на зазначені явища, що розвиваються як лавинна патологія; а все починається від шкільного відсіву, через крадіжки, жебрацтво, розбійні напади і дитячу проституцію. Власне такі явища у

подальшому можуть призвести до наступних виключень і суспільної маргіналізації [1,2,8].

Другим напрямком діяльності спеціалістів опікунської педагогіки на сьогодні має бути родина. У польській соціально-опікунській системі допомога родині як напрямок діяльності поділена між двома головними осередками: урядові Осередки Соціальної Допомоги (що обумовлено відповідним Законом) і самоврядувальні локальні, що створені 1998 року - Районні Центри Допомоги Родині (РЦДР). Завдання РЦДР окреслено як надання компенсаційно-терапевтичної допомоги родині. Діяльність РЦДР має сприяти не тільки розв'язанню проблем бід, безробіття і безпритульності, але рівно ж надавати комплексну допомогу і професійні поради в кризових ситуаціях:

- підтримка осіб неповносправних і їхніх родин;
- опіки над одинокою матір'ю, в т. ч. і малолітньою;
- охоплення турботою перестарілих людей, особливо самотніх;
- догляд за психічно хворими людьми [9, с.48-85].

РЦДР мають також завдання з координування і створення умов для розгортання діяльності недержавних товариств і організацій, Костелів, спільнот віруючих, які мають за мету надання допомоги родині, конкретній соціальній групі чи її окремим членам.

Отже, перед опікунською педагогікою Польщі в час трансформації устрою постали важливі завдання, що будуть змінюватися і набувати іншого змісту в напрямку як теоретичної рефлексії, так і пошуку методологічно-діагностичного, практичних розв'язань.

1. *Izdebska J.* Sytuacja dziecka u progu nowego wieku. Konieczność integracji różnych kierunków i form działania w środowisku. W: *Formy pomocy dziecku i rodzinie w środowisku lokalnym.* Red. B.Matyjas. T.1. Kielce, 2001. Wszechnica Świętokrzyska.
2. *Kantowicz E.* Formy pomocy dziecku i rodzinie w niektórych krajach Europy a nowe rozwiązania w systemie opieki w Polsce. W: *Formy pomocy dziecku i rodzinie w środowisku lokalnym.* Red. B.Matyjas. T.1. Kielce, 2001. Wszechnica Świętokrzyska.
3. *Kawyla S.* Dylematy pedagogiki społecznej na koniec XX wieku. W: *Pedagogika społeczna. Tradycja-teraźniejszość-nowe wyzwania.* Red. E.Trempała, M.Cichosz. Olesko, 2001. Wyd. Wszechnica Mazurska.
4. *Kawyla S.* Meandry pomocniczości społecznej w układach lokalnym i globalnym. *Edukacja*, nr.3, 2000.
5. *Pilch T.* Edukacja a społeczne procesy marginalizacji. W: *Pedagogika społeczna. Tradycja-teraźniejszość-nowe wyzwania.* Red. E.Trempała, M.Cichosz. Olesko, 2001. Wyd. Wszechnica Mazurska.

6. Raport o sytuacji polskich rodzin. Pełnomocnik Rządu ds. Rodziny, Warszawa, 1998.
7. *Rodziwicz-Winnicki A.* Nauki o wychowaniu a dezintegracja społeczności lokalnych w postmonocentrycznym łańdźie społecznym. W: *Pedagogika społeczna. Tradycja-teraźniejszość-nowe wyzwania.* Red. E.Trempała, M.Cichosz. Olesko, 2001. Wyd. Wszechnica Mazurska.
8. *Segien K.* Dziecko dziś i jutro-koniec beztroskiego świata? (refleksja teoretyczna). W: *Formy pomocy dziecku i rodzinie w środowisku lokalnym.* Red. B.Matyjas. T.1. Kielce, 2001. Wszechnica Świętokrzyska.
9. *Trafiątek E.* Środowisko społeczne i praca socjalna. Wydawnictwo Naukowe "Śląsk", Katowice, 2001.

COUNSELLING PEDAGOGICS IN POLAND IN THE PERIOD OF POLITICAL CHANGES

Barbara Luchyns'ka

*Institute of Pedagogics of the Yagelons'kyi University,
Krakiv, Poland*

The paper defines the goals of the counselling pedagogics at the time of political changes at the end of the 20th century. The focus is laid on new interpreting the traditional notions of the counselling pedagogics. The author considers the reasons for asocial phenomena and the means of their preventing and overcoming.

Key words: counselling pedagogics, poverty, unemployment, homelessness, marginal, school, family.

Стаття надійшла до редколегії 13.02.2003
Прийнята до друку 18.06.2003